

فرهنگ شهادت در جامعه و نقش آن در ثبات، امنیت و حفظ تمامیت ارضی کشور

رضا درم دوست^۱

^۱ طلبه سطح ۳ حوزه علمیه (در حال تحصیل در سطح ۳) استان کرمانشاه، شهرستان گیلان غرب

چکیده

حیات مجدد شیعه و پیروزی انقلاب اسلامی در عصر کنونی، مدیون ایثارگران و رزمندگانی است که در مکتب ایمان و قرآن و تعالیم اهل بیت: درس جهاد و شهادت را آموخته و سنگر به سنگر، بی خوف و بی پروا، عاشقانه جنگیده اند و زخم و شهادت و اسارت را به جان خریده اند. فرهنگ شهادت با ایجاد روحیه بازدارندگی و مقاومت و ایستادگی در برابر هجوم دشمنان می تواند نقش قابل ملاحظه ای در برقراری امنیت اجتماعی و ملی و همچنین حفظ تمامیت ارضی کشور داشته باشد. با توجه به تهدیداتی که همواره از سوی دشمنان و معاندان مورد توجه کشور جمهوری اسلامی ایران بوده است، ترویج فرهنگ شهادت و شهادت طلبی در جامعه از اهمیت ویژه ای برخوردار است. از این رو بایسته است پیرامون مسئله شهادت و نقش آن در امنیت جامعه به تدقیق بحث و بررسی انجام گیرد. این نوشتار به دنبال یافتن پاسخ این پرسش است که فرهنگ شهادت چه نقشی در ثبات امنیت و حفظ تمامیت ارضی کشور دارد. با استفاده از روش کتابخانه ای به جمع آوری داده های مورد نیاز در این زمینه پرداخته شده و به روش تحلیل داده ها، مقاله حاضر به نگارش درآمده است.

واژه های کلیدی: فرهنگ، شهادت، امنیت ملی، ایثار، تمامیت ارضی

مقدمه

شهادت طلبی در راه خدا، نشانه رشد و معرفت و بصیرت انسان های عاشق و شیدای حق است که از باطل و طاغوت و ظلم و بی عدالتی بیزار و گریزان اند، و حیات جاودانه و شکوهمند را بر حیات ذلیلانه و تسلیم پذیری در برابر ظلم و بی عدالتی ترجیح می دهند. شهید با ایمان و معرفت و شجاعت و کرامت و عزت خود جامعه مرده و ظلم پذیر را به بیداری و آگاهی ظلم ستیزی و قیام فرا می خواند و راه پاک زیستن و آزاد زیستن و حق طلبی و عدالت خواهی را ترسیم و مشعلی فروزان و الگویی ماندگار برای جامعه خود می گردد. در این نوشتار ارزش و جایگاه شهادت طلبی در اسلام و نقش آن در امنیت جامعه و حفظ تمامیت ارضی کشور مورد بررسی قرار گرفته است. شهادت به عنوان یک اصل تأثیرگذار در صحنه دفاعی و تعاملات بین المللی جهان اسلام تلقی شده، و مهم ترین عامل نجات ملل ستمدیده از شر استعمار و حکومت های ظالم و مستبد، تلقی شده است که این ارزش متعالی به عنوان یک عامل دینی و معنوی، علاوه بر تأثیرات و کارکردهای تربیتی و فرهنگی، می تواند به عنوان پتانسیل و نیرویی بالقوه، همواره در راستای حفظ ارزش های دینی و اهداف متعالی دین و آرمان های حقیقت طلبانه و عدالت خواهانه انقلاب اسلامی باشد. به همین علت باید در این خصوص بیش از پیش تحقیق و پژوهش انجام گرفته و مردم نسبت به نقش فرهنگ شهادت در امنیت جامعه آگاه شوند.

۱- مفهوم شناسی

در ابتدا بایسته است به بررسی مفاهیم کلی و کاربردی این نوشتار پرداخته شود. از این رو به تبیین مفاهیم فرهنگ، شهادت، امنیت و جامعه پرداخته خواهد شد.

۱-۱- امنیت

۱-۱-۱- مفهوم لغوی

واژه «امنیت» از ریشه «أ م ن» اشتقاق یافته است و در زبان فارسی به معنای در امان بودن، برطرف شدن ترس و اطمینان خاطر پیدا کردن ترجمه شده است.^۱

در میان لغت شناسان عرب زبان نیز معانی متعددی برای «امینت» بیان نموده اند. راغب اصفهانی، آن را به معنای آرامش یافتن نفس و از بین رفتن ترس دانسته است. فیومی در مصباح المنیر، امنیت را به معنای آرامش و زوال ترس ترجمه کرده است. این منظور در لسان العرب این^۲ چنین بیان داشته است:

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۳، ص ۵۲۱.

۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ص ۲۵.

۳. فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر، ج ۲، ص ۱۲۴.

«امنیت، اعتماد، آرامش روحی و روانی است. تفکری که براساس آن، خطر، ترس، وحشت و خسران بی معنا می شود. فقدان مخاطرات».

۴

با توجه به تعاریف فوق که در لسان اهل لغت ذکر شده است، می توان گفت به طور کلی معنای لغوی امنیت به معنای آرامش، نترسیدن، وحشت نداشتن و اضطراب نداشتن است. چرا که واژه «امن» به معنای بی گزند و بی آسیب و دارای آرامش است. بنابراین واژه «امنیت» هم یعنی بی گزند و بی آسیبی یا حالتی که در آن گزند و خطر و آسیب راه ندارد و آرامش در آن برقرار است.

۲-۱-۱- مفهوم اصطلاحی

برای بیان معنای اصطلاحی «امنیت»، بایسته است به سراغ کلام وحی رفته و مفهوم آن را در میان آیات قرآن کریم کنکاش نمود. واژه امن و کلماتی از ریشه آن در قرآن بسیار زیاد به کار رفته است و در موضوعات مختلف سیاسی، اقتصادی، قضایی و ملی مورد بحث قرار گرفته است. به طور مثال خداوند متعال در سوره مبارکه نور می فرماید:

«خدا به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده اند، وعده داده است که حتماً آنان را در زمین جانشین دیگران کند، همان گونه که پیشینیان آنان را جانشین دیگران کرد، و قطعاً دینشان را که برای آنان پسندیده به سودشان استوار و محکم نماید، و یقیناً ترس و بیمشان را تبدیل به امنیت کند، تا جایی که فقط مرا بپرستند و هیچ چیزی را شریک من نگیرند. و آنان که پس از این نعمت های ویژه ناسپاسی ورزند در حقیقت فاسق اند».

۵

علامه طباطبایی این آیه را وعده جمیل و زیبایی دانسته که خداوند به مؤمنان که عمل صالح هم دارند، داده است. به آنان وعده داده که به زودی جامعه صالحی مخصوص به خودشان برایشان درست می کند و زمین را در اختیارشان می گذارد و دینشان را در زمین متمکن می سازد و امنیت را جایگزین ترس می کند؛ امنیتی که دیگر از منافقین و کید آنان، و از کفار و جلوگیری هایشان بیمی نداشته باشند، خدای را آزادانه عبادت کنند و چیزی را شریک او قرار ندهند. بدین گونه، خداوند به مؤمنان که کارهای صالح و شایسته انجام می دهند و به یاری خداوند، حکومت جهانی عدل محور را پدید خواهند آورد، نوید امنیت و آرامش و از میان رفتن همه اسباب ترس و وحشت را داده است.

۶

۳-۱-۱- اقسام امنیت

به اعتبارات مختلف، تقسیمات گوناگونی را می توان برای امنیت در نظر گرفت. تقسیم بندی که در این نوشتار مورد بحث قرار دارد، تقسیم امنیت به فردی و ملی است. در ادامه توضیحاتی پیرامون هر یک از این دو مورد ارائه می گردد.

۱. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۲، ص ۲۷۶

۲. (وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ). نور، ۵۵

۳. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۴، ص ۵۲۷

امنیت فردی

انسان نیازمند امنیت و آرامش روحی و روانی است. او می خواهد بدون دغدغه و ترس و هراس و اضطراب به زندگی خود ادامه دهد و راه سعادت و کمال را بیپیماید. اسلام می خواهد مسلمانان به چنین امنیت کاملی برسند. چنین امنیتی وقتی حاصل می شود که فرد از دست و زبان دیگران در امان باشد. رسول اکرم ۶ در روایتی در این باره این گونه می فرماید:

«خداوند خون و مال و آبروی مسلمانان و همچنین گمان بد بردن درباره او را بر دیگران حرام کرده است».

اسلام آنچه را که موجب سلب امنیت از خود و دیگران می شود تحریم و ممنوع ساخته است. مانند استهزاء، عیب جویی، سوءظن و بد گمانی، غیبت، تجسس، القاب زشت و ناپسند و ریختن آبروی دیگران. بنابراین می توان گفت امنیت فردی، حالتی است که در آن شخص از لحاظ جسمی و روحی، فارغ از ترس نسبت به آسیب رسیدن به جان، مال یا آبروی خود یا از دست دادن آنها زندگی کند. مهم ترین مسأله در امنیت فردی، تأمین و حفظ جان و بقای آن در حالت مطلوب و آرمانی است؛ زیرا انسان مال را برای حفظ و بقای جان خویش می خواهد و آن را مایه بقای حیات خود می داند. البته در مرتبه دوم، از نظر هر فرد انسانی، مال تأمین کننده آسایش و رفاه در زندگی است؛ ولی در گام نخست مهم ترین ارزشی که برای مال قائل است همان تأمین و حفظ حیات و جان خویش است.

۸

امنیت اجتماعی

پیوند عمیق بین «امنیت فردی» و «امنیت اجتماعی» و تأثیرپذیری متقابل آن از یکدیگر آن چنان است که سخن گفتن از یکی بدون بحث از دیگری دشوار است. با توجه به این که انسان موجودی اجتماعی است و تنها از طریق اجتماع می تواند برخی از نیازهای مهم خویش را برطرف کند، ناچار است تا از این جهت نیز احساس امنیت بکند و در جامعه کوچک خانواده که گاه ترکیبی از همسر و گاه همسر و فرزندان است، احساس امنیت بکند و بتواند در اجتماع و از طریق آن، نیازهای عاطفی و معنوی خویش را برآورده سازد و به کمالاتی دست یابد که جز از راه اجتماع دست یافتنی نیست.

۹

البته آنچه از امنیت اجتماعی مدّ نظر قرار دارد، امنیت اجتماعی فراتر از اجتماع خانوادگی است؛ زیرا مراد و مفهوم از امنیت اجتماعی، همان امنیت جان، مال، آبرو و موقعیت شخص از جانب عوامل اجتماعی است. هر شخصی دارای موقعیت های اجتماعی است و دوست دارد تا از سوی اجتماع به گونه ای با او رفتار شود که جان و مال و عرض او در امان و امنیت باشد و چیزی آن را به مخاطره نیندازد. باید توجه داشت که امنیت اجتماعی در این مفهوم، از فراگیری و جامعیتی برخوردار است که دیگر اقسام و انواع امنیت را نیز دربر می گیرد؛ زیرا امنیت سیاسی، امنیت نظامی، امنیت انتظامی، امنیت شغلی، امنیت اخلاقی و دیگر امنیت ها از مصادیق امنیت اجتماعی است؛ چرا که هر یک از این اقسام و انواع تأمین کننده امنیت جان، مال و

(ان الله حرم من المسلم دمه و ماله و عرضه و ان یظن به السوء). برقی، احمد، المحاسن، ج ۱، ص ۲۸۷.

. برژینسکی، زیگنیو، در جستجوی امنیت، ترجمه ابراهیم خلیلی، ص ۳۵.

. آقاپور، علی، بررسی عدالت ملی در جهان بشریت، ص ۱۲۹.

عرض شخص است که مهم ترین دغدغه اجتماعی انسان است. بنابراین، مباحث امنیت در دو قسم اصلی امنیت فردی و امنیت اجتماعی محدود می شود.

۱-۲- جامعه

۱-۲-۱- مفهوم لغوی

در زبان فارسی، واژه «جامعه» از زبان عربی اخذ شده و به معانی جماعت، انبوهی، اشتراک، وفاق عمومی و شباهت زیستی گروهی از جانوران یا گیاهان یک منطقه جغرافیایی با شرایط مساوی به کار رفته است. «لفظ جامعه» در لغت، اسم فاعل مونث از مصدر «جَمَع» به معنای گرد کردن، گرد هم آوردن، فراهم کردن یا فراهم آوردن و برهم افزودن است. و بنابراین، به معنای گردآورنده، فراهم کننده یا آورنده، برهم افزاینده و در برگیرنده خواهد بود.

این واژه «عرفاً» به معنای «گروه» و «علی الخصوص» «گروهی از انسان ها» به کار می رود، خواه آن گروه از مردم که در یک روستا یا دهکده یا شهر یا استان و یا کشور زندگی می کنند، به طور مثال «جامعه ایرانی» و خواه آن گروه از مردم که دارای یک دین یا مذهب هستند مثلاً «جامعه مسیحیان» و خواه گروهی که حرفه و شغل واحدی دارند مانند «جامعه معلمان» و خواه همه ی انسان هایی که بر روی زمین به سر می برند مثلاً «جامعه بشری یا جامعه بشریت».

۱-۲-۲- مفهوم اصطلاحی

بروس کوئن، یکی از جامعه شناسان صاحب نظر، در این باره می نویسد:

«اجتماع عبارت است از گروهی از مردم که در یک منطقه خاص جغرافیایی اسکان دارند و دارای فرهنگ و شیوه زندگی مشترکی اند، به وحدت خاص میان خود آگاهند و به طور جمعی یک هدف را دنبال می کنند. نمونه هایی از اجتماعات عبارتند از: حوزه های شهری، شهرها، شهرستان ها، محله ها و روستاها».

اندیشمندان اسلامی در تعریف جامعه و اجتماع بر این باورند که جامعه یعنی مجموعه ای از افراد انسانی که با نظامات و سنن و آداب و قوانین خاص به یکدیگر پیوند خورده و زندگی دسته جمعی دارند، جامعه را تشکیل می دهند. زندگی دسته جمعی این نیست که گروهی از انسان ها در کنار یکدیگر و در یک منطقه زیست کنند و از یک آب و هوا و یک نوع مواد غذایی استفاده نمایند؛ زندگی انسان که اجتماعی است به معنی این است که ماهیت اجتماعی دارد. آیت الله مصباح یزدی در تبیین معنای اصطلاحی اجتماع می نویسد:

۱. راش، مایکل، جامعه و سیاست، ترجمه منوچهر صبوری، ص ۲۰۱

۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ج ۳، ص ۱۴۵۲

۳. مصباح یزدی، محمدتقی، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۴۱

۴. کوئن، بروس، مبانی جامعه شناسی، ترجمه رضا فاضل، ص ۳۰۳

«منظور از زندگی انسان به صورت دسته جمعی و اجتماعی یعنی اینکه دارای ماهیت اجتماعی هستند. یک طرف نیازها، کارها و فعالیت ها، ماهیت اجتماعی دارند که جز با تقسیم کارها و برطرف کردن نیازها با توجه به قوانین و نظام های خاصی امکان پذیر نیست. به طور کلی می توان گفت: که جامعه شامل جمع کثیری از انسان ها می باشد که به خاطر یک سلسله ای از نیازها و خواسته های خود و تحت نفوذ یک سلسله از عقاید و تفکرات و آرمان ها در هم ادغام شده و یک زندگی مشترکی دارند».

۳-۱- شهادت

۳-۱-۱- مفهوم لغوی

«شهادت» یک واژه عربی است که از ریشه سه حرفی «ش ه د» اخذ شده است. معنای مصدری آن، «خبر دادن» و معنای اسم مصدری اش، «خبر» است. لغت شناسان عرب زبان، شهادت را به معنای خبر قطعی، گواهی دادن، سوگند، شهادت در راه خدا، دنیایی که مشاهده می شود در قبال عالم غیب که مشاهده نمی شود، دانسته اند. شهید فردی است که می بیند و شهادت می دهد پس شاهد است.

بنابراین شهید واژه ای است که به معنای حاضر، ناظر، گواه، امین در شهادت، خبر دهنده راستین، آنکه از علم او چیزی فوت نشود، آگاه، محسوس و مشهود و نمونه و الگو از آن یاد می شود.

۳-۱-۲- مفهوم اصطلاحی

شهادت بالاترین درجه کمال و شکوهمندانه ترین مرگی است که هر مجاهد راه حق آن را آگاهانه و با افتخار بر می گزیند و بهترین معنی و زیبایی و را به زندگی پس از مرگ می بخشد. در حقیقت، شهادت، مرگ دلخواهی است که مجاهد با همه آگاهی و همه منطق و شعور و بیداری و بینایی خویش، خود انتخاب می کند. گویی شهید حقیقت را به صورت فیزیکی درک می کند و می بیند و محکم و راسخ حاضر و آماده است؛ آنچنان که آن را نه تنها با زبان خود شهادت می دهد، بلکه حاضر است برای حق و حقیقت، جنگ و دفاع کند و زندگی خود را در راه عقیده اش فدا کند. با دفاع و فداکردن جاننش برای حقیقت، به یک اسطوره و اسوه برای دیگران تبدیل می شود که سزاوار تکریم و احترام است.

۱. مصباح یزدی، محمدتقی، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ص ۶۵

۲. معلوف، لویس، المنجد، ج ۱، ص ۴۰۶

۳. فیومی، احمد، المصباح المنیر، ج ۳، ص ۲۲۴

۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات راغب، ص ۴۶۷

۱-۴- فرهنگ

۱-۴-۱- مفهوم لغوی

در علم لغت واژه فرهنگ از دو جزء «فر» و «هنگ» شکل گرفته است. از این رو باید معنای هر یک از این دو جزء به صورت جداگانه بررسی شوند تا معنای آن روشن گردد. جزء اول آن به معنای شکوه، عظمت، شأن و شوکت و جلال است. جزء دوم نیز به معنای کشیدن، سنگینی، وقار و وزن در کتب لغت آمده است.

ترکیب این دو جزء باهم بدین معنا است که فرهنگ یعنی بیرون کشیدن. مراد از آن، بیرون کشیدن تمام دانستنی ها و استعداد های مردم یک جامعه به منظور پیشرفت آن است. در واقع می توان گفت فرهنگ به معنای مجموعه علوم و هنرها و استعداد های یک ملت است که نتیجه آن، در اعمال و رفتار ملی نمایان می شود.

۱-۴-۲- مفهوم اصطلاحی

نخستین تعریفی که از فرهنگ ارائه گردید، توسط یک جامعه شناس انگلیسی به نام تایلور در سال ۱۸۷۱ بیان شده است. در این تعریف این چنین آمده است:

«فرهنگ عبارت است از مجموعه پیچیده ای از علوم، دانش ها، هنرها، افکار، اعتقادات، قوانین و مقررات، آداب و رسوم، سنت ها و به طور خلاصه کلیه آموخته ها و عاداتی که یک انسان به عنوان عضو جامعه اخذ می کند».

تعریف فوق از دیدگاه یک جامعه شناس غربی بود. اما فرهنگ از نظر اسلام به یک مجموعه از اعتقادات و اصول اخلاقی و ارزش های انسانی گفته می شود که بر مبنای عدالت، مصلحت و حکمت الهی به منظور هدایت انسان ها و رسیدن به سعادت در زندگی دنیا و آخرت توسط خداوند متعال ارائه گردیده است. فرهنگ در هر جامعه بر اساس اصول و روش های آن جامعه شکل می گیرد. فرهنگ از سه بخش باورها، ارزش ها و رفتارها تشکیل می شود. فرهنگ در آموزه های اسلامی دارای سه اصل و پایه است که عبارتند از اصول دین؛ که شامل مواردی مانند توحید و نبوت و معاد می شود. اصول اخلاقی؛ که در برگرفته ارزش های انسانی بوده و حسن و قبح افعال و رفتار را تعیین می کند. احکام عملی؛ که سبک رفتار و کردار و شیوه عملکرد انسان در طول حیات را بیان می کند.

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ج ۸، ص ۱۹۷۳

. معین، محمد، فرهنگ معین، ص ۱۹۸۲

۲Taylor

. تیلور، ادوارد، فرهنگ ابتدایی، ص ۲۶۹

. مصباح یزدی، محمدتقی، تهاجم فرهنگی، ص ۲۶۱

۵-۱- فرهنگ شهادت

فرهنگ شهادت در حقیقت عبارت است از شرایطی که مردم یک جامعه با توجه به باورها و اعتقادات قلبی خود و میل و علاقه شدید به سرزمین و وطن خویشتن، از تمام هستی و جان خود دست کشیده و آن را در راه حفظ میهن و دفاع از تمامیت ارضی سرزمین خود بذل می کنند. افرادی که از روحیه شهادت طلبی برخوردار باشند، با وجود آگاهی نسبت به خطراتی که از سوی دشمن جان آن ها را تهدید می کند، در راستای حفظ باورها و اعتقادات خود به مقابله با دشمن می روند و تمام تلاش خود را در این مسیر به کار می گیرند.

۲

۳

۲- نقش فرهنگ شهادت در ثبات امنیت جامعه

حفظ امنیت جامعه و تمامیت ارضی یک کشور به عوامل متعددی وابسته است. یکی از مهم ترین مؤلفه هایی که تأثیر غیرقابل انکاری در تحقق این مهم دارد، فرهنگ شهادت طلبی و ایثارگری است. جامعه ای در تأمین امنیت ملی خود موفق تر است که در کنار برخورداری از تجهیزات و امکانات مادی، مردمانش نیز در راه رسیدن به اهداف ملی از جان خود نیز بگذرند و کشته شدن در راه حفظ آرمان ها را یک ارزش بدانند. از این رو، می توان گفت چنین معادله ای شکست ناپذیر است و به خوبی می تواند در مقابل دشمن به پیروزی برسد و آن را شکست دهد.

۲

۴

در ادامه به نقش فرهنگ ایثار و شهادت و تأثیرگذاری آن در ثبات امنیت جامعه و حفظ تمامیت ارضی کشور پرداخته می شود.

۱-۲- تربیت نسل شهادت طلب

مهم ترین تأثیری که فرهنگ ایثار و شهادت بر امنیت ملی کشور دارد، تأثیر فرهنگی و نرم است. فرهنگ ایثار و شهادت در صورتی که بتواند به زیبایی به نسل جوان منتقل شود، می تواند نسلی مؤمن تربیت نماید که در هنگامه خطر مانند پیشینیان خود به میدان جهاد و ایثار و شهادت بشتابند.

فرهنگ ایثار و شهادت هم به جهت بازدارندگی، امنیت ملی کشور را از تهاجم نظامی تأمین می کند و هم با عطرآگین کردن فضای کشور و مقابله با تهدیدات نرم دشمن، باعث تربیت نسلی مؤمن و شهادت طلبی می گردد که در هنگامه خطر به دفاع از اسلام می پردازند. نشر و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت همچنین می تواند نسلی شجاع و ایثارگر تربیت نماید تا مانند شهدا در میدان جهاد علمی نیز نقش آفرینی کنند. از این رو، دستگاه های فرهنگی کشور و در رأس آنها

۱. جعفری، محمدتقی، امام حسین، شهید فرهنگ پیشرو انسانیت، ص ۲۲۵

۲. اخوان کاظمی، بهرام، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص ۶۹

آموزش و پرورش باید کوشش کنند با معرفی هر چه بیشتر شهدا به نسل جوان، آنان را با فداکاری های این شهدا آشکار نمایند و این کار را مقدمه تربیت جوانان و سازندگی کشور قرار دهند.

جامعه ای که سست اراده و فاقد روحیه مقاومت، ایثار و فداکاری باشد و به هر نحوی نگران از دست دادن جان خود باشد، به راحتی از دشمن شکست می خورد و در نهایت امنیت ملی این جامعه مخدوش خواهد شد. به بیان دیگر امروزه مسأله مهم این نیست که کشوری با هواپیما، زیردریایی، کلاهک هسته ای یا موشک می تواند امنیت ملی خود را تأمین کند، بلکه عموماً کشوری می تواند امنیت ملی خود را تأمین کند که مردمانش دارای روحیه مقاومت، ایثار و فداکاری باشند و حاضر شوند با انگیزه بسیار بالا در برابر دشمنان متجاوز ایستادگی کنند. امنیت بدون ایثار و فداکاری، پایداری چندانی ندارد. کسی به ایثار و از خود گذشتگی اعتقاد راسخ قلبی نداشته باشد، در انتخاب بین منافع اعتقادی و ملی و منافع شخصی، دومی را برمیگزیند و آنچه را که منافع او را هرچند زودگذر به دنبال داشته باشد، ترجیح می دهد.

نشر فرهنگ ایثار و شهادت همچنین می تواند نسلی شجاع و ایثارگر تربیت نماید تا مانند شهدا در میدان جهاد علمی نیز نقش آفرینی کنند. از این رو، دستگاه های فرهنگی کشور باید کوشش کنند با معرفی هر چه بیشتر شهدا به نسل جوان، آنان را با فداکاری های این شهدا آشنا نمایند و این کار را مقدمه تربیت جوانان و سازندگی کشور قرار دهند تا با تربیت نسلی شهادت طلب، در مواقع خطر، از کیان اسلام دفاع نمایند.

بنابراین می توان گفت یکی از مهمترین تأثیراتی که فرهنگ ایثار و شهادت بر امنیت کشور دارد، تأثیر فرهنگی و نرم است. فرهنگ شهادت و شرح حال زندگی و رشادت های شهدا در صورتی که بتواند به زیبایی به نسل جوان منتقل شود، می تواند نسلی مؤمن تربیت نماید که در هنگامه خطر مانند پیشینیان خود به میدان جهاد و شهادت بشتابند. مقام معظم رهبری درباره فرهنگ شهادت و اهمیت نهادینه سازی آن در جامعه می فرماید:

«درس بزرگ شهیدان و ایثارگران عزیز که لحظه ای نباید از آن غفلت شود، آن است که جان را و همه آنچه را که برای ما عزیز است، باید هرگاه که لازم شود، سپر بلای ارزش های اسلامی کنیم و با همه وجود از حاکمیت اسلام که مایه عزت و شرف و آزادی است دفاع نماییم. دفاع از اسلام، امروز نیز مانند صدر اسلام، جز با گذشت و فداکاری و ایثار و شهادت ممکن نیست؛ و جان و مال و تلاش و دانش و آبرو و همه داشته و اندوخته مسلمانان صادق باید هرگاه لازم شود، در راه دفاع از آن حقیقت روشن و مقدس صرف شود. همه آحاد ملت، به خصوص کارگزاران حکومت اسلامی، باید این درس را از شهیدان همواره به یاد داشته باشند و از خدای متعال توفیق در این راه را بخواهند.»

۶۲۰. خوش فکر، غلامرضا، نقش امنیت در جامعه، ص ۶۲۰.

۶۴۴. شاعری، محمدحسین، جامعه شناسی شهادت طلبی، ص ۶۴۴.

۶۴۳. روشن دل، جلیل، امنیت ملی و نظام بین المللی، ص ۶۴۳.

۶۹۳. اعظمیان بیدگلی، مولود، ارتقاء فرهنگ شهادت و ایثار در بین نسل جوان، ص ۶۹۳.

۲-۲- تقویت روحیه بازدارندگی از هجوم دشمن

از دیگر نقش های فرهنگ شهادت در امنیت جامعه را می توان این گونه تشریح کرد که فرهنگ شهادت می تواند موجب تقویت روحیه بازدارندگی از هجوم و حمله دشمنان شود. به بیان ساده تر، امنیت کشور را از تهاجم نظامی تأمین می کند.

شهادت از دو طریق می تواند بر امنیت تأثیر گذار باشد. اولین تأثیر ایثار و شهادت و فرهنگ شهادت طلبی بر مقوله امنیت به مفهوم سنتی آن است. روحیه شهادت طلبی هم نقش بازدارندگی دارد و دشمن را از تهاجم باز می دارد و هم باعث می شود در هنگامه هجوم، جوانان و مردان این دیار به میدان جنگ شتافته، از حریم اسلام حراست و پاسداری نمایند. تجربه اکثر کشورها نیز نشان می دهد که هرگاه روحیه ایثار و فداکاری در میان مردم ضعیف بوده است، دشمن نه تنها در تهاجم خود موفق بوده، بلکه توانسته است بخش هایی از خاک کشور مورد هجوم را نیز از آنان جدا نماید. از این رو، روحیه فداکاری و شهادت طلبی سد محکمی در برابر تهاجم دشمن به شمار می آید.

از نظر شهید مطهری روحیه شهادت طلبی نشان دهنده آمادگی در پاسداری از ارزش ها و حریم سرزمینی و حفاظت از تمامیت ارضی کشور اسلامی است. این خصیصه از نظر دینی نشانه حقانیت دولت و ملتی است که این راه الهی را برگزیده است.

در جنبه دفاعی، از آن لحاظ که بازدارنده دشمن از فکر تهاجم و یا تداوم اشغال سرزمین اسلامی محسوب می گردد، موجب می شود در مقابل اقدامات خصمانه خود، مردمی را تصور کند که هر زمان آماده شهید شدن در راه حفظ ارزش های اسلامی و تمامیت ارضی خود هستند. از این رو، استراتژی فرهنگ شهادت تأثیرگذار در جامعه جهانی است و استراتژی بازدارنده دفاعی برای تحول ساختارهای سیاسی و نظامی به شمار می رود که هر دو مهم بر مفهوم بنیادی شهادت استوار می باشند و نقش بسزایی در ثبات امنیت جامعه و حفظ تمامیت ارضی کشور ایفا می کنند.

۲-۳- عدم ترس از مقابله با دشمن

از دیگر نقش های فرهنگ شهادت در حفظ امنیت جامعه این است که منجر به زوال ترس و هراس از مواجهه با دشمن می شود. یکی از نشانه های نهادینه شدن فرهنگ شهادت که در قرآن کریم نیز مورد اشاره قرار گرفته، نترسیدن از دشمن است. در سوره مبارکه یونس به این نکته اشاره شده است و چنین می فرماید:

۱. معدنی، سعید، مقدمه ای بر مفهوم فرهنگ شهادت، ص ۹۶

۲. شهروی، شهروز، شهید و شهادت از دیدگاه شهید مطهری، ص ۲۸

۳. غفاری، زاهد، گفتمان ایثار و شهادت در انقلاب اسلامی، ص ۸۹

«أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ؛ آگاه باشید! یقیناً دوستان خدا نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین

می شوند.»

۳

۲

براساس آیه فوق، روحیه شهادت طلبی باعث می شود انسان در پرتو نور معرفت و ایمان و عمل پاک، خداوند را با چشم دل ببیند و به دلیل همین نزدیکی با معبود خویش که قدرت مطلق است، غیر از او در نظرش کوچک و ناتوان جلوه می کند. از اینجا روشن می شود که چرا آن ها ترس و اندوهی ندارند، زیرا خوف و ترس معمولاً از احتمال خطراتی که ممکن است در آینده او را تهدید کند، ناشی می شود، همانگونه که غم و اندوه معمولاً نسبت به گذشته و فقدان امکاناتی است که در اختیار داشته است، اولیاء و دوستان راستین خدا از هر گونه وابستگی و اسارت جهان ماده آزادند. بنا بر این غم ها و ترس هایی که دیگران را دائماً در حال اضطراب و نگرانی نسبت به گذشته و آینده نگه می دارد در وجود آن ها راه ندارد.

۳

کوتاه سخن این که غم و ترس در انسان ها معمولاً ناشی از روح دنیا پرستی است، کسانی که به دنبال شهادت در راه خدا هستند، از این روح تهی بوده و هیچ علقه ای به دنیای مادی ندارند. به بیان دیگر می توان چنین گفت که اولیای خدا آن چنان غرق صفات جمال و جلال او هستند و آن چنان محو مشاهده ذات پاک او می باشند که غیر او را به دست فراموشی می سپردند، روشن است در غم و اندوه و ترس و وحشت حتماً نیاز به تصور فقدان و از دست دادن چیزی و یا مواجهه با دشمن و موجود خطرناکی دارد، کسی که غیر خدا در دل او نمی گنجد و به غیر او نمی اندیشد و جز او را در روح خود پذیرا نمی شود، چگونه ممکن است غم و اندوه و ترس و وحشتی داشته باشد.

۳

۴

۴-۲- عدم ترس از مرگ

یکی دیگر از نقش های نهادینه سازی فرهنگ شهادت در جامعه و تأثیر آن در حفظ امنیت ملی این است که منجر به فقدان ترس از مرگ نزد افراد می شود و در نتیجه بدون هیچ هراسی جان خود را برای محافظت از خاک سرزمین خود می دهند.

یکی از شیوه هایی که استراتژیست های نظامی برای ترغیب مردم به حضور در صحنه جنگ و دفاع از وطن فرا روی سیاستمداران قرار می دهند، ایجاد ترس و وحشت از دشمن و نمایاندن آن به عنوان خصمی وحشتناک است، تا از رهگذر ایجاد نفرت و دشمن هراسی، آنان را به مشارکت در جنگ فراخوانند. لیکن بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، مرحوم امام خمینی برخلاف رویه های موجود، مردم را به نترسی و بی باکی از دشمن تجاوزگر و همچنین از مرگ به رغم بهره مندی او از سلاح های پیشرفته و برخورداری از حمایت قدرت های بزرگ فرا خوانده است و در این رابطه، اتکاء به سلاح ایمان و اتکال به ذات لایزال الهی را عاملی آرامش بخش برای ملت مسلمان و انقلابی ایران می داند. ایشان در این خصوص چنین بیان داشته است:

۱. یونس، ۶۲

۲. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۸، ص ۳۳۴

۳. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۰، ص ۶۲۹

۴. محمودی، ایوب، بررسی نقش تربیتی فرهنگ شهادت طلبی، ص ۴۴۳

«هدف، خارج کردن رعب و وحشت از دل مستضعفان و محرومان و ملل مسلمان است. با درس فداکاری و رشادت به مستضعفین جهان می آموزید که وعده خدا بر حکومت پابرجان جهان است. در قاموس شهادت، واژه وحشت نیست. ملت ما اکنون به شهادت و فداکاری خو گرفته است و از هیچ دشمنی و هیچ قدرتی و هیچ توطئه‌ای هراس ندارد. هراس آن دارد که شهادت، مکتب او نیست. ترس مال آن است که برای شهادت حاضر نباشد. ملتی که برای خدا قیام کرده و شهادت را طلب می کند، از هیچ نمی ترسد.»

۳

۶

در قرآن کریم نیز به این مطلب تصریح شده است که شهدا زنده هستند و همین سبب تقویت روحیه شجاعت و نهراسیدن از مرگ نزد افرادی که به دنبال شهادت هستند شده و در نتیجه با تمام توان خود در مسیر حفاظت از تمامیت ارضی کشور گام برمی دارند. در سوره مبارکه آل عمران در اشاره به این نکته چنین بیان گردیده است:

«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ؛ و هرگز گمان مبر آنان که در راه خدا کشته شدند مرده‌اند، بلکه زنده‌اند و نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند.»

۳

۷

براساس آیه فوق، مرگ، فنا و نابودی تلقی نمی‌شود، بلکه گذر از نشئه‌ای به نشئه دیگر، و غروب از دنیای فانی، برای طلوع در جهان ابدی می‌باشد، بر این مهم تأکید داشته است که ترس از مرگ نزد کسانی است که به جهان غیب و به دنیای جاوید پس از مرگ، اعتقاد ندارند.

۳

۸

بنابراین ملت انقلابی و شهید پروری که شهادت را با آغوش باز استقبال می‌نماید و اعتقاد به آن دارد که منزل شهیدان در ملأ اعلی و در جوار رحمت حق تعالی است نه تنها از مرگ هراس ندارد، بلکه آن را رستگاری بزرگ می‌داند و همین روحیه خداترسی است که موجب بی باکی از غیر ذات اقدس او می‌گردد و در نهایت موجبات پیروزی آنان را فراهم می‌سازد. لذا جامعه‌ای که شهادت طلبی در آن نهادینه شده باشد، نه تنها از شهادت هراسی ندارد که به آن نیز عشق می‌ورزد. رهبر معظم انقلاب آیت‌الله خامنه‌ای در این باره چنین بیان داشته است:

«این قدرت خدای تبارک و تعالی است که جوان‌های ما را عاشق شهادت کرده است. مرگ برای دنیاپرستان جنایتکار است نه پویندگان راه حق. این ملت پیش می‌برد برای اینکه خوف از مرگ ندارد؛ الهی است. کسانی که الهی هستند، خوف ندارند از هیچ چیز. از خدا می‌ترسند و دنبال این که احکام خدا را در کشورشان ایجاد کنند و متحقق کنند، بپا خاستند. ملتی که شهادت را می‌خواهند، او را از چه می‌ترسانند؟ او را از مردن می‌ترسانند؟ این ها شهادت را شرف خودشان می‌دانند. آن ها ما را از مردن می‌ترسانند؟ مردن برای آن ها ترس دارد که قائل نیستند به ماوراء طبیعت. مگر شهادت هم نگرانی دارد؟ ما دوستانمان که شهید شدند در جوار رحمت حق هستند.»

۱. موسوی خمینی، سید روح الله، ایثار و شهادت در مکتب امام خمینی (ره)، ص ۴۲۵.

۲. آل عمران، ۶۹.

۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۴، ص ۹۳.

شما پیروزید برای این که ایمان دارید. شما پیروزید برای این که شهادت را در آغوش می‌گیرید و آن‌هایی که از شهادت و از مردن می‌ترسند آن‌ها شکست خورده‌اند.»

۵-۲- افزایش بصیرت

از دیگر نقش‌های فرهنگ شهادت در جامعه، افزایش بصیرت و آگاهی است. پیروی از اهداف عالیه اسلام و برپایی احکام و تعالیم نورانی آن و ترویج باورها و ارزش‌های معنوی و ... با اهداف و اغراض خودخواهانه و منفعت‌های مادی و دنیوی صاحبان زر و زور و تزویر تضاد پیدا می‌کند و این تضاد، موجب به مخاطره افتادن خواسته‌ها و امیال نفسانی این گروه می‌گردد.

در این میان، دنیاطلبان و سردمداران کفر و الحاد، برای برداشتن موانع و عواملی که سد راه آنها به حساب می‌آیند از هیچ تلاشی فروگذاری نمی‌کنند. از منظر ایشان، هدف وسیله را توجیه می‌کند و برای رسیدن به مقاصدشان با همه امکانات و توانشان و از هر طریقی بحران آفرینی می‌کنند؛ گاهی با ابزار نظامی نظیر کودتا، تهاجم نظامی، ترور و کشتار و ... گاهی با محاصره و تولید بحران‌های مختلف اقتصادی، گاهی با مقابله سیاسی و ایجاد دست‌انداخته‌ها و اختلاف‌های سیاسی در داخل و خارج کشور و گاهی نیز با تهاجم فرهنگی و به تعبیر مقام معظم رهبری «شبیخون فرهنگی».

اگر جبهه اسلام در برابر این گونه اقدامات عملی و خوف آفرینی‌ها که در قالب توطئه‌ها و فتنه‌های مختلف صورت می‌گیرد، تدبیر و برنامه‌ای علمی و عملی نداشته باشد، مقهور این قدرت‌های پوشالین می‌شود؛ چنان‌که امروزه بسیاری از کشورهای جهان و حتی دول پیشرفته، مقهور قدرت پوشالین استکبار جهانی؛ یعنی آمریکا شده‌اند. اما از آن جایی که اسلام کامل‌ترین و جامع‌ترین دین الهی است و برای کوچک‌ترین مسائل و به ظاهر کم‌اهمیت‌ترین آن‌ها برنامه‌نظری و عملی دارد.

قطع یقین برای مسائل دفاعی و حفظ جان و مال و ناموس و اعتقاد مسلمانان برنامه‌ها و راهکارهای دقیق عملی دارد. از جمله متریقی‌ترین راهکارهای عملی اسلام عزیز در مسیر بحران‌زدایی از جامعه اسلامی، مسأله‌ایثار و شهادت است که واجد یک مبنای تئوریک بسیار قوی و حساب شده، مبتنی بر عقل و وحی خداوند و کلام معصومان: است.

وقتی جامعه‌ای واجد روحیه متعالی‌ایثار و شهادت باشد، در برابر هر نوع بحران و چالشی توان ایستادگی و مقابله را دارد:

الف) در وضعیت بحران اقتصادی، جامعه ایمانی و دین‌مدار، با ایثار مال و ثروت خود و تقسیم آن برای بهره‌مندی همه اقشار جامعه در برابر بحران آفرینان مقابله کرده و شکست را پذیرا خواهد شد.

۱. دژگیر، مریم، فرهنگ ایثار و شهادت در اندیشه آیت الله خامنه‌ای، ص ۹۹.

۲. همان، ص ۹۵.

۳. معدنی، سعید، مقدمه‌ای بر مفهوم فرهنگ شهادت، ص ۵۰.

۴. شاعری، محمدحسین، جامعه‌شناسی شهادت طلبی، ص ۴۲.

ب) در مواقع ایجاد تفرقه و تهاجم سیاسی، جامعه اسلامی با از خود گذشتگی و عبور از خواسته ها و منافع سیاسی گروه خود و بر اساس وحدت کلمه اسلامی و وحدت ملی در برابر این بحران نیز مستحکم تر از پیش خواهد ایستاد.

ج) زمانی که دشمن از طریق تهاجم فرهنگی و با استفاده از ادبیاتی نظیر تساهل و تسامح، آزادی و جامعه مدنی به معنای غربی آن، قصد تخریب بنیادهای فکری و ارزشی جامعه را دارد، جامعه اسلامی برای حفظ ارزش ها و فرهنگ اصیل و غنی خود که بر گرفته از دین اسلام است، از تمام تلاش و عزت و آبروی خود مایه می گذارد و با احیای دستور «امر به معروف و نهی از منکر» جامعه را به یک میدان نظارت عمومی بدل می سازد، تا این تهاجم نیز خنثی گردد.

د) اما در عالی ترین نوع، در برابر تهاجم نظامی دشمن، که به قصد براندازی کامل و دفعی نظام اسلامی صورت می گیرد. جامعه اسلامی بر اساس توصیه و فرمایش خداوند به جهاد فی سبیل الله، بالاترین ایثارگری را از طریق شهادت طلبی و از جان گذشتگی به نمایش می گذارد و دشمن خود را مقهور و ناکام می سازد.

۶-۲- تقویت روحیه مقاومت

از دیگر تأثیرات فرهنگ شهادت در امنیت جامعه این است که نهادینه ساختن این فرهنگ در جامعه می تواند سبب تقویت روحیه مقاومت و سخت کوشی بین افراد شود. اگر انسان چنین روحیه ای را در خود پرورش دهد می تواند با سخت کوشی و تلاش در مقابل دشمنان بایستد و اجازه تجاوز به حریم مسلمانان را ندهد. تا زمانی که یک انسان روحیه مقاومت و ایستادگی نداشته باشد، نمی تواند وارد میدان جهاد گردد.

روحیه مقاومت دارای دو بعد درونی و بیرونی است. تا زمانی که یک انسان نتواند در مقابل بارزترین دشمن درونی یعنی نفس اماره بایستد، نمی تواند در مقابل دشمن بیرونی مقاومت نماید. شهدا و ایثارگران، انسان های مقاوم و سخت کوشی بودند که توانستند در وهله اول در مقابل نفس اماره که عبارتند از شهوات، خودخواهی ها، خودپرستی ها، دنیا طلبی و غرور و حسد بایستند و مقاومت نمایند در نتیجه به تبع آن به قوایی دست یافتند که توانستند با تمام وجود در مقابل دشمنان بیرونی یعنی دشمنان دین اسلام و راه خداوند، مقاومت نمایند.

۴۱۳. روشن دل، جلیل، امنیت ملی و نظام بین المللی، ص ۴۱۳.

۴۵۹. غفاری، زاهد، گفتمان ایثار و شهادت در انقلاب اسلامی، ص ۴۵۹.

۴۶۰. همان، ص ۴۶۰.

۴۹۸. اخوان کاظمی، بهرام، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص ۴۹۸.

۴۷۶. محمودی، ایوب، بررسی نقش تربیتی فرهنگ شهادت طلبی، ص ۴۷۶.

۴۸۸. همان، ص ۴۸۸.

نتیجه گیری

بنابر تعلیمات پیشوایان شیعه، شهادت و جانبازی در راه پایداری دین خدا و نجات جوامع انسانی از ظلم و ستم و برقراری حق و عدالت، بر حفظ جان مقدم شناخته شده است. دین همواره شجاعت و استقامت و صبر را ستایش نموده و از مؤمنان می‌خواهد که شجاع و پا برجا و اهل جهاد و استقامت و صبر باشند، فداکاری و مبارزه در راه حق و فضیلت، از آموزه‌های اصیل مذهب شیعه است. انسان شیعی با الهام از تعالیم و سیره پیشوایان خود آموخته که در راه احیای دین و مبارزه با طاغوت و جبهه کفر و شرک و ستم سکوت ننماید.

شیعه همواره مدافع حق عدالت و آزادی بوده و زندگی را در پناه حق و عدالت می‌جسته است و همواره جامعه را به قیام و جهاد و ایثار و ظلم ستیزی و اقامه قسط و عدل فرا می‌خوانده است. در افق آرمان‌ها و تعالیم شیعه همواره انسان‌های حقیقت طلب و عدالت جو و از خود گذشته که در رأس آن پیشوایان شیعه قرار دارند، برای ساختن جامعه ایمانی و عقلانی که سرشار از صفا و یکرنگی و اخوت و عدالت و فضیلت باشد جهاد و ایثار و فداکاری نموده‌اند.

از منظر شیعه، جهاد راهی برای پاک بودن و آزاد زیستن و با حقیقت همراه بودن و از ظلم و ظلمت بندگی رهایی یافتن است. شناختن زمینه‌ها و تعالیمی که می‌تواند چنین انسان‌های آسمانی و ایثارگری را پرورش دهد، راهنمایی است که می‌تواند راه نجات و حقیقت طلبی و عدالت خواهی را برای ما هموار کند. شهداء راه حق و عدالت و عزت و حیات واقعی همواره مانند مشعلی فروزان هستند که یاد و خاطره آنان با طلوع و غروب ستارگان تجدید می‌شود و نهضت‌های عمیق اجتماعی و انقلاب‌های آزادی خواهانه و عدالت گرایانه را بر می‌انگیزد.

شهیدانی که اگر فداکاری های آنان نبود، امنیت جامعه اسلامی روز به روز با مشکلات بیشتری مواجه می‌شد و تمامیت ارضی کشور به خطر می‌افتاد. این امر تنها مربوط به هشت سال دفاع مقدس نمی‌شود و در سالیان اخیر نیز شاهد رشادت‌ها و دلاوری های رزمندگان اسلام در جبهه های حق بر علیه باطل بوده ایم که منجر به ایجاد امنیت و آرامش در جامعه کنونی شده است.

منابع

- * قرآن کریم؛ ترجمه حسین انصاریان.
- ۱. ابن منظور، محمد بن مکرم، *لسان العرب*، چاپ شانزدهم، بیروت: دارالفکر، ۱۴۱۹ ه.ق.
- ۲. اخوان کاظمی، بهرام، *امنیت در نظام سیاسی اسلام*، چاپ دوم، تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۲ ه.ش.
- ۳. اعظمیان بیدگلی، مولود، *ارتقاء فرهنگ شهادت و ایثار در بین نسل جوان*، چاپ دوم، زنجان: دانشگاه زنجان، ۱۳۸۹ ه.ش.
- ۴. آقاپور، علی، *بررسی عدالت اجتماعی در جهان بشریت*، چاپ سوم، تهران: دانش نوین، ۱۳۹۴ ه.ش.
- ۵. برژینسکی، زیگنیو، *در جستجوی امنیت*، ترجمه ابراهیم خلیلی، چاپ سی و سوم، تهران: سفیر، ۱۳۹۶ ه.ش.

۶. برقی، احمد بن محمد، *المحاسن*، چاپ چهارم، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۹.ق.
۷. تیلور، ادوارد، *فرهنگ ابتدایی*، ترجمه محمدرضا اکبری، چاپ ششم، تهران: سمت، ۱۳۹۴.ش.
۸. جعفری، محمد تقی، *فرهنگ پیرو، فرهنگ پیشرو*، تهران، موسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، ۱۳۷۹.ش.
۹. جعفری، محمد تقی، *امام حسین ۷، شهید فرهنگ پیشرو/انسانیت*، چاپ سوم، قم: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، ۱۳۸۰.ش.
۱۰. خوش فکر، غلامرضا، *نقش امنیت در جامعه*، چاپ سیزدهم، تهران: نوآوران، ۱۳۸۸.ش.
۱۱. دژگیر، مریم، *فرهنگ ایثار و شهادت در اندیشه آیت الله خامنه ای*، چاپ دوم، تهران: مؤمن، ۱۳۹۱.ش.
۱۲. دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه دهخدا*، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.ش.
۱۳. راش، مایکل، *جامعه و سیاست: مقدمه ای بر جامعه شناسی سیاسی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: سمت، ۱۳۸۷.ش.
۱۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، *مفردات الفاظ قرآن*، چاپ هشتم، بیروت: دارالشامیه، ۱۴۲۳.ق.
۱۵. روشن دل، جلیل، *امنیت ملی و نظام بین المللی*، چاپ چهاردهم، تهران: سمت، ۱۳۹۱.ش.
۱۶. شاعری، محمدحسین، *جامعه شناسی شهادت طلبی*، چاپ سوم، تهران: نشر شاهد، ۱۳۸۴.ش.
۱۷. شهریوی، شهرز، *شهید و شهادت از دیدگاه شهید مطهری*، چاپ اول، قم: انتشارات نجابت، ۱۳۸۵.ش.
۱۸. طباطبایی، سید محمد حسین، *المیزان فی تفسیر القرآن*، چاپ شصت و ششم، بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ۱۴۲۴.ش.
۱۹. غفاری، زاهد، *گفتمان ایثار و شهادت در انقلاب اسلامی*، تهران: انتشارات دانشگاه شاهد، ۱۳۹۰.ش.
۲۰. فیومی، احمد، *المصباح المنیر*، چاپ هشتم، قم: مؤسسه دارالهجره، ۱۳۸۹.ش.
۲۱. کوئن، بروس، *مبانی جامعه شناسی*، ترجمه رضا فاضل، چاپ شانزدهم، تهران: سمت، ۱۳۹۳.ش.
۲۲. محمودی، ایوب، *بررسی نقش تربیتی فرهنگ شهادت طلبی*، چاپ دوم، اصفهان، دانشگاه اصفهان، ۱۳۹۰.ش.
۲۳. مصباح یزدی، محمدتقی، *تهاجم فرهنگی غرب*، چاپ سوم، تهران: نشر بسیجیان، ۱۳۸۰.ش.
۲۴. مصباح یزدی، محمد تقی، *جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن*، چاپ ششم، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۱.ش.
۲۵. معدنی، سعید، *مقدمه ای بر مفهوم فرهنگ شهادت*، چاپ سوم، تهران: معاونت پژوهش و تبلیغات بنیاد شهید انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴.ش.
۲۶. معین، محمد، *فرهنگ معین*، چاپ یازدهم، تهران: کتابف، ۱۳۸۶.ش.
۲۷. مکارم شیرازی، ناصر، *تفسیر نمونه*، چاپ سی و دوم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۳.ق.